

Democratie, cultuur, kunst en de VRT

Advies van de Raad voor Cultuur met betrekking tot de beheersovereenkomst van de VRT

Vlaams parlementsvoorzitter Norbert De Batselier vroeg, namens de Commissie Cultuur, Sport, Jeugd en Media van het Vlaams Parlement, aan de Raad voor Cultuur een advies betreffende de nieuwe beheersovereenkomst van de VRT.

De raad streefde naar een operationeel advies dat tevens de maatschappelijke discussie mee kan ondersteunen. De raad vertrok hierbij van een gemeenschappelijk belang tussen de VRT en de culturele sector. Het voorbereidingstraject van dit advies werd gestructureerd op basis van een klassiek communicatieschema waarbij de boodschap, in verhouding tot de context en de code, zich bevindt tussen de zender en de ontvanger (1). De raad organiseerde een gesloten mini-colloquium tijdens hetwelk het kader voor dit advies verder vorm kreeg.

De raad vertrekt in zijn advies van de basisvraag naar het openbaar karakter van de openbare omroep. De raad gaat daarbij uit van de wenselijkheid van een blijvende toonaangevende positie van de VRT. Met zijn voorstellen, hoopt de raad vooral ertoe bij te dragen dat de volgende beheersovereenkomst een rijker palet van strategische doelstellingen aangaat die het openbaar karakter en de democratische inzet van de VRT juister formuleren.

Deze strategische doelstellingen dienen volgens de raad ook de aard van het medium zelf te thematiseren. Een dergelijke verbreding kan onder meer worden gestimuleerd door diverse resultaatindicatoren in te zetten. Een dergelijke wezenlijk democratische benadering, maakt de plaats van kunst en cultuur op de VRT niet enkel interessanter en meer voor de hand liggend, ze geeft ook aan hoe deze aan de VRT een meerwaarde kunnen bieden.

SYNOPSIS

Op vraag van Vlaams parlementsvoorzitter Norbert De Batselier en de Commissie Cultuur, Sport, Jeugd en Media heeft de Raad van Cultuur een advies geformuleerd naar de nieuwe beheersovereenkomst van de VRT toe. De raad vertrok daarbij van de democratische strategische doelstellingen van een openbare omroep, en vanuit het inzicht dat de culturele wereld en de openbare omroep allebei de plaats van cultuur in het democratisch bestel moeten verdedigen. Ten slotte zou de raad graag zien dat de VRT haar sterke, toonaangevende positie behoudt.

Het uitgangspunt van de raad is evenwel kritisch: zij kan het argument niet aanvaarden dat de VRT moet werken volgens de eigen wetten van het medium en dat die wetten een maximaal publieksbereik beogen. De raad vindt dat een medium op vele creatieve manieren kan worden gebruikt en dat kijkcijfers geen absoluut objectief kunnen zijn, al zijn goeie marketeers zeker belangrijk. De VRT is een culturele instelling, omdat zij bewust omgaat met betekenissen waar mensen mee leven.

Concreet ziet de raad de volgende doelstellingen graag gerealiseerd:

Advies C 04/05 goedgekeurd op 15 maart 2005

- registratie van belangrijke momenten in onze samenleving met als extra doelstelling die te bewaren in een archief, doelstelling die losstaat van de omroepfunctie
- meer aandacht voor levende cultuur in de diepte, waarbij de VRT zelf de vereiste formats zal ontwikkelen vanuit de inzet van de culturele actoren
- meer aandacht voor levende cultuur in de breedte, door op alle mogelijke momenten en op verschillende manieren cultuur te laten opwellen in de programma's
- speciale aandacht voor de kunsten: de VRT moet ze capteren wanneer dat interessant is, maar zal ook zelf scheppen en zich laten inspireren door de inzichten van artiesten
- de digitale mogelijkheden zijn nog van secundair belang voor de democratische doelstellingen, al dient de VRT zich wel voor te bereiden op een snel evoluerende toekomst

Om die doelstellingen te meten, acht de raad het nodig om de resultaatindicatoren te diversifiëren, waarbij de al gebruikte „multidimensionele categorisering" een goede gespreksaanzet is. Bij voorbeeld door de categorieën met kwalitatieve doelstellingen uit te breiden, door meer in te zetten op kwaliteitsbeoordeling, en door behalve met doelgroepen ook te werken met referentiepublieken. De raad ziet ook graag dat alle doelstellingen over alle zenders gespreid worden (weliswaar in gradaties), en niet verdeeld worden. Doelstellingen mogen niet exclusief zijn voor deze of gene zender.

VOLLE TEKST

1. De cultuur van een openbare omroep

De Raad voor Cultuur drukt vooreerst haar appreciatie uit voor de sterke positie die de VRT heeft uitgebouwd, in vergelijking met de openbare omroepen in andere Europese landen. Het lijkt de raad essentieel dat deze positie gevrijwaard wordt, en dat de VRT voor het realiseren van haar democratische inzet een brede reikwijdte mag en moet blijven ambiëren.

Nochtans aanvaardt de Raad voor Cultuur de gedachte niet dat een publieke omroep moet opereren volgens de wetten van het medium dat ze is. Volgens die te gangbare visie bepalen die wetten het programma- en uitzendschema, en tevens de eerste doelstelling: zoveel mogelijk kijkers aantrekken. In die visie, zegt de filosoof Bart Verschaffel, „bestaat de democratische opdracht van de VRT erin op elk moment zoveel mogelijk Vlamingen hetzelfde te laten doen”.

Ook andere doelstellingen zijn belangrijk. De openbare omroep moet verschillende meningen en groepen aan het woord laten of adresseren. „De democratische inzet", aldus Verschaffel, „ligt ook in de vrijheid van de manieren waarop het medium gebruikt kan worden, in de verschillen tussen de manieren waarop het gebruikt kan worden, in de vrijheid waarmee de mogelijkheden van het medium uitgetest kunnen worden. Het gaat niet (alleen) over wie en waarover, maar in de eerste plaats over hoe gesproken kan worden." Nu kan er over alles gesproken worden, maar enkel „volgens de wetten van het medium", met de „professionals van het medium" als censoren.

Kan de VRT dus tegelijk marktbewust zijn in een concurrentieel medialandschap, en toch vermijden een slaaf te zijn van die markt? Een dictaat van marketeers zou van de VRT een leeg doos maken, maar goede marketeers zijn onmisbaar voor het welslagen van een openbare omroep.

Essentieel voor de raad is dat het medium op verschillende, contradictorische, nieuwe manieren gebruikt kan worden. De raad vraagt aan de professionals ervoor te zorgen dat de democratische inzet van de boodschap maximaal wordt gegarandeerd. Ze moeten een breed en divers aanbod verzorgen, complexe informatie begrijpelijk weergeven zonder de complexiteit ervan onrecht aan te doen, en creatief blijven zoeken naar verschillende manieren om het medium te gebruiken.

Deze actieve professionaliteit die de democratische inzet van de boodschap maximaal garandeert, hoopt de raad verankerd te zien in de nieuwe beheersovereenkomst.

2. Democratische doelstellingen

De raad zou graag algemene kwalitatieve doelstellingen in de beheersovereenkomst zien staan. Strategische doelstellingen dus, die het democratisch gehalte van de openbare omroep vanuit het wezen van het medium stimuleren. We onderscheiden doelstellingen voor de inhoud (de boodschap en de context) en voor de vorm (de code).

A. Inhoudelijk

De raad wijst erop hoe onschatbaar belangrijk het VRT beeld – en klankarchief is voor het geheugen van onze maatschappij. De VRT is er op zijn minst in het verleden in geslaagd om cruciale momenten in onze maatschappij op indringende wijze te registreren. Dit moet ook verder een hoofddoelstelling blijven, zowel met het oog op het heden als met het oog op de toekomst. Een dergelijke vraag betreft zowel de uitzendmomenten op zich, als het bredere kader waarin deze gevat zijn.

Hoe kan die kwaliteit gewogen worden? Twee criteria dringen zich op: in welke mate komt de intrinsieke inzet van een onderwerp in beeld, en komt de complexiteit van de context voldoende tot zijn recht?

Indien een bepaalde gebeurtenis op een bepaald moment erg snel dient gevat te worden, moet de VRT zich toch uitgedaagd voelen om binnen deze snelheid toch de uiteenlopende boodschappen en contexten zo goed mogelijk te vatten. Een korte quote kan de ambitie hebben om een vlot televisiemoment te zijn, maar dient tegelijk de essentie van een uitspraak te vatten.

De combinatie van de twee ambities is wenselijk, maar vooral mag de eerste ambitie niet domineren. Het zou het democratisch gehalte van een zender verminderen als deze enkel inhoud zou brengen die zich vlot in de code inpast.

We hebben meer nodig dan enkel „goede (in de zin van informatieve) televisiemomenten“.

De VRT vervult haar informerende taak ook enkel performant als ze de belangrijke momenten vat in een breed kader.

Blijkt later dat de VRT maatschappelijk belangrijke momenten niet indringend heeft geregistreerd, dan is ze in haar democratische opdracht tekort geschoten. De raad vreest dat dit

verschijnsel zich recent heeft voorgedaan, omdat de VRT in de concurrentiële tijdsgeest van de voorbije jaren soms te snel is voorbij gegaan aan die moeilijke spanning tussen het wat (inhoud) en het hoe (codes). Zoals de BRT ooit de neiging had dit in omgekeerde zin te doen.

B. Vormelijk

De tweede democratische strategische doelstelling bestaat erin bewust aandacht te schenken aan de waaier van codes die in de werking is ingebed. Als de 'wetten' soepeler zijn, kan er voor meer uitdagingen, sneller, een krachtige formattering worden gevonden. De raad pleit er daarom nadrukkelijk voor dat de VRT zich er in de beheersovereenkomst intentioneel toe zou verbinden om steeds weer het gebruik van de codes van haar medium divers te houden en verder te verbreden. De VRT dient dan wel de ruimte daartoe te krijgen, bijvoorbeeld door bepaalde programma's met ruime middelen te kunnen maken zonder dat dit daarom de programma's met de hoogste kijkcijfers zijn. Voor alle duidelijkheid: de raad pleit hier niet voor ontoegankelijkheid, wel voor een steeds opnieuw winnen van „verrijkte toegankelijkheid“.

3. Meer speelruimte voor de VRT

Om de VRT in staat te stellen haar democratische doelstellingen zo goed mogelijk te bereiken, stelt de raad voor om de speelruimte en de mogelijkheden van de VRT verder te verbreden. Hiervoor kunnen specifieke resultaatindicatoren worden ontwikkeld, maar de raad vraagt zich af of dit uitputtend dient te gebeuren. Is het niet beter deels te werken met intentieverbintenissen, eerder dan resultaatsverbintenissen? Belangrijker dan een systeem van resultaatindicatoren, lijkt de raad dat de VRT hier zelf rapporteert en aan zelfevaluatie doet. Daar kan vervolgens een publiek debat en zo een publiek bewustzijn rond groeien.

Toch is de vraag naar outputmeting relevant, want ze verankert verwachtingspatronen. De raad onderscheidt twee methodieken.

A. Meten van resultaten

Een goed vertrekpunt voor deze discussie is volgens de raad de benadering van de VRT-studiedienst met zijn multidimensionele categorisering (2). Deze kan als model dienen om de verstandhouding tussen het beleid en de VRT duidelijk te stellen, maar moet wellicht geradicaliseerd en uitgediept worden. De intenties kunnen bijvoorbeeld worden gediversifieerd in termen van meer concrete strategische doelstellingen. Of er kan een afzonderlijke categorie met door de overheid gewenste strategische doelstellingen worden toegevoegd.

Dit vergt vooral een bewuste keuze van de politieke verantwoordelijken. Deze moeten de categorisering mee doordenken, er hun resultaatverwachtingen op afstellen, en de nodige instrumenten installeren. Dit laatste zou kunnen door het scala van resultaatindicatoren te diversifiëren en het programma- en uitzendschema gedifferentieerd aan deze verschillende indicatoren te koppelen.

Om het huidige brede draagvlak te blijven garanderen, is het logisch dat de kijkcijfers de

bepalende indicator blijven voor veel van de programma's, om te beginnen de nieuwsuitzendingen en de ontspanningsprogramma's. De raad pleit er echter voor om ook kwaliteitsbeoordeling en kwaliteitsmeting – en dus niet enkel de huidige waarderingcijfers - soms doelbewust een hoofdrol te laten spelen binnen de nieuwe beheerovereenkomst.

B. Doelgroepen en referentiepublieken

De raad pleit ervoor om in de beheerovereenkomst doelgroepen niet meer te omschrijven als segmenten van consumenten. De VRT kan dit vanzelfsprekend blijven doen voor haar marketing. Maar in de beheerovereenkomst kunnen gesegmenteerde benaderingen van het publiek eerder een manier zijn om de VRT meer ruimte te geven om strategische doelstellingen hard te maken zonder een onterechte kijkcijferdwang.

De raad pleit ervoor om in de beheerovereenkomst ruimte te voorzien om voor sommige programma's ofwel met doelgroepen in deze zin te werken, ofwel met referentiepublieken. Onder doelgroepen verstaat de raad dan bepaalde demografische groepen die bijzondere noden hebben of waaraan men bijzondere aandacht wenst te schenken. Onder referentiepublieken verstaat de raad bepaalde segmenten van het publiek van wie mag worden verondersteld dat ze een kwalitatieve toetssteen kunnen vormen.

De raad kan zich indenken dat de VRT bepaalde nichedoelstellingen naar voor zou schuiven en deze voor een deel enkel afgerekend zou wensen te zien in de mate waarin referentiepublieken een programma waarderen of waarin doelgroepen er naar kijken. Hierdoor kan de VRT bepaalde van haar inzetten op een andere grond dan kijkcijfers, maar gelijkwaardig eraan, laten waarderen. Ze kan ook bijkomende waardering afdwingen voor accenten die ze wenst te leggen.

De raad kan zich ook indenken dat de regering bepaalde prioriteiten zou stellen en in zekere mate gefocuste doelstellingen mee zou geven. Als de regering bijvoorbeeld opnieuw specifieke aandacht zou willen voor boeren en tuinders, is de VRT in deze deelopdracht geslaagd wanneer een in de beheerovereenkomst te bepalen percentage van deze demografische groep kijkt en de betreffende programma's behoorlijk waardeert. De minister van Media die de overeenkomst afsluit, sluit deze af voor de hele regering. De raad wil daarom niet dat de VRT hier zwaar belast wordt door allerlei concrete opdrachten. Hij zou het echter wel een winst vinden voor het democratisch gehalte van de openbare omroep als tijdens de voorbereiding van de beheerovereenkomst wezenlijke aandachtspunten in onderling akkoord kunnen worden geformuleerd.

4. De uitdaging van een integrale werking

Onze democratie heeft door zijn fragmentering (die op een nieuwe manier weer tot gemeenschappenvorming kan leiden) nood aan een integrale benadering. Dat is een benadering die ervan uitgaat dat een openbaar initiatief er in principe voor de hele bevolking is. Een openbare zender die deze principiële benadering niet aanhoudt, houdt op een openbare zender te zijn. Het alternatief is segregatie, of de installatie van een duaal systeem.

De overheid verwijst soms naar deze cultureel-maatschappelijke ambitie via het begrip

„verhoging van de culturele competentie", en Tony Mary spreekt over „volksverheffing". De Raad voor Cultuur mikt minder hoog: het is noodzakelijk om alle bevolkingsegmenten zoveel mogelijk in direct contact te blijven brengen met de hele breedte van mogelijke mediacodes, inhouden en contexten. Dat lijkt een haalbare instapambitie die concreet in het opzet van een beheersovereenkomst kan worden vertaald. Om dat te bereiken dienen de codes verbreed te worden en de waaier van inhouden en contexten integraal benaderd, maar tegelijk moeten voldoende hoge kijkcijfers gehaald te worden. Die combinatie ligt niet voor de hand. Toch bewijzen voorbeelden dat het kan.

A. Het open net: Eén en Canvas

Wat de zenders op het open net betreft, pleit de raad er met grote nadruk voor dat het verschil in profilering niet wordt doorgetrokken in een opsplitsing van de strategische doelstellingen en andere intenties. Die doelstellingen en intenties moeten alle aantoonbaar over elk van de zenders meespelen. Dat kan natuurlijk in verschillende gradaties en op verschillende manieren, met uiteenlopende operationele ambities en dus ook met verschillende resultaatindicatoren.

In de beheersovereenkomst moet de VRT daarom formeel worden gewaardeerd wanneer ze de doelstellingen verspreidt over het programma- en uitzendschema. Het Eiland heeft bij voorbeeld blijkens Censydiam een Canvas-profiel, maar scoort toch hoog op Eén, wat enkel kan omdat Eén een sterk merk is. De lenigheid van het programma- en uitzendschema kan een manier zijn om de educatieve taak van de openbare omroep in te vullen: die bestaat erin om zoveel mogelijk kijkers zoveel mogelijk verschillende inhouden en codes mee te geven. Het is even waardevol dat de VRT een andersoortig rubriekje in een populair programma (b.v. ‘De Laatste Show’) een plaats geeft, als dat de omroep een langer, radicaal programma buiten de gewone kijkuren plaatst. De discussie mag geen of/of discussie zijn, het moet een en/en discussie worden.

B. Digitale televisie.

Omwille van het belang van een integrale benadering, vindt de raad dat op dit moment in de tijd de digitale ontwikkelingen (nog) geen vervanging of zelfs aanvulling van de wezenlijke democratische taken van de VRT kunnen betekenen. De digitale mogelijkheden maken (nog) niet mee de kern uit van de openbare ruimte die de VRT betekent. De raad ziet hen - omwille van hun deels betalend karakter en nog meer omwille van de fragmentering waar ze toe leiden – nu eerder aan de zijlijn wat betreft de invulling van de democratische taken. Ze vormen momenteel dus veeleer een wenselijke nevenruimte.

Wel kan worden verwacht dat deze ruimte zich verder ontwikkelt en dat wellicht dus in een beheersovereenkomst na deze wel een juiste openbare benadering zal worden gezocht wat betreft deze digitale ontwikkelingen. De raad vindt het essentieel dat de VRT hier een relevante positie kan verwerven, ook wat betreft de eruit voortkomende betaalzenders. Zo kan de VRT haar instrumentarium zo breed mogelijk houden en kan ze de vinger op de pols houden in een zich snel ontwikkelende omgeving. De openbare omroep dient er dus aanwezig en performant te zijn, met het oog op de toekomst.

Dit betekent dat de overheid de VRT hiertoe zowel een financiële als een adequate

beslissingsruimte dient te geven. De VRT dient momenteel zelf deze bijkomende ruimte te kunnen inrichten en vervolgens te gebruiken naar haar eigen noden en inzichten. Ze zal deze vanzelfsprekend maximaal spiegelen aan de democratische inzet in de rest van de beheersovereenkomst.

Maar de raad pleit er, wat specifieke strategische doelstellingen betreft (zoals die van cultuur en kunst) momenteel in de beheersovereenkomst te focussen op het open net.

5. De openbare omroep en cultuur

Wat is cultuur? Heel breed gesteld, is cultuur „alle betekenissen waar mensen mee leven". In politieke termen wordt het cultuurbegrip gerichter benaderd, als „alle uitingsvormen waarin bewust een omgang wordt gezocht met die betekenissen". Ons democratisch bestel hecht hieraan en ondersteunt deze uitingsvormen. Ook in deze benadering is de VRT een culturele instelling. Elk deelveld in de culturele sector kan met goed recht stellen dat de VRT deel uitmaakt van dit culturele deelveld. De VRT is een sociaal-culturele instelling. Het is een presentatie-instelling van kunst en een kunstproducent. Het is een cultureel erfgoedinstelling met het gewicht van een groot museum. Kortom, men kan zeggen dat alles wat de VRT doet cultuur is.

Omwille van dit belang van de VRT als culturele instelling, vraagt de Raad voor Cultuur dat de VRT voldoende middelen krijgt om deze taken, zoals naar voor geschoven in dit advies, te kunnen waarmaken op het vlak van zowel de open netten van televisie en radio, als digitale ontwikkelingen. Hier tegenover dienen dan wel meer diverse en scherper omschreven strategische doelstellingen te staan. Dergelijke doelstellingen laten het geheel van de VRT onder de culturele uitzonderingsclausule vallen die één van de basispijlers is van een volwaardige Europese Gemeenschap. Ze maken het geheel van de VRT subsidieerbaar.

Wat betreft levende cultuur, vindt de raad het belangrijk dat de VRT hieraan zowel in de diepte als in de breedte belang hecht. Het culturele is in onze sociaal-democratische samenleving een autonome strategische doelstelling. Ons democratisch bestel heeft een referentiekader voor cultuur geschapen door een beleid uit te bouwen in de vorm van decreten, en door een minister beleidsverantwoordelijkheid te geven. In zijn memorandum pleitte de raad er reeds voor om de beeldvorming over het culturele veld – ook het niet gesubsidieerde – als een basis voor het verder beleid te zien. De raad acht het evident dat dit parlementair en ministerieel beleid in de beheersovereenkomst de referentie is voor cultuur.

De raad denkt daarbij ten eerste aan de decretale organisatie van het culturele veld, waarmee ons democratisch bestel de ontwikkeling van maatschappelijk relevante culturele betekenisgeving stimuleert. Ten tweede denkt de raad aan de handelingen van bevoegde ministers. Er hangt wel degelijk een democratisch gewicht aan cultuurprijzen of aan de door ons democratisch systeem toegekende subsidies of andere waarderingen. Om het met een boutade te zeggen, voor de openbare omroep mag niet elke kunstenaar gelijk zijn voor de mediawet.

A. Beleid in de diepte

Een eerste voorname uitdaging van de VRT inzake levende cultuur ligt volgens de raad in dieptewerking. Zoals voor andere boodschappen, is het de taak van de VRT om de intrinsieke inzet van culturele uitingen in beeld te laten komen, dus hun waarde zoals ze door de actoren zelf wordt waargenomen. De intrinsieke inzet van culturele uitingen is duidelijker dan die van andere boodschappen, omdat cultuur, in de betekenis waarin het begrip hier gebruikt wordt, net een bewuste omgang met betekenissen zoekt.

Het is de taak van de VRT om hierbij het brede kader te spiegelen dat de politiek heeft uitgezet en om dit zo te doen dat binnen dit kader de mogelijk belangrijke betekenispunten aan bod komen. Daarbij dienen de programmamakers rekening te houden met de complexiteit van de contexten. Ze dienen de vereiste formats te vinden met het oog op programma's of programma-onderdelen.

Goede openbare televisie is dus overtuigd van het intrinsiek interessante van de culturele topics en zet die overtuiging om in gepaste televisie-formats. Om dit waar te kunnen maken, dient televisie soms zo dicht bij cultuur aan te leunen, dat ze zelf een culturele en intellectuele werkruimte vormt. Het lijkt de raad wenselijk dat voor minstens een deel van die programma's de waardering het succes bepaalt, en dat bewust kan worden gemikt op referentiepublieken. Zo kan televisie opnieuw direct aansluiting vinden bij de ontwikkelingsgerichte makers die niet van een consumentenlogica vertrekken.

Immers, het is buiten proportie dat elk televisiemoment meer kijkers zou moeten aantrekken dan de dagoplage van onze kwaliteitskranten of het totale cinemabezoek aan succesvolle Vlaamse films. Voor programma's met een diepte-inzet dienen in de beheersovereenkomst ook ruime middelen te worden voorzien. Ze vergen een bijzondere inzet van de VRT. Indien deze niet correct in concrete middelen wordt vertaald, blijven impliciet de kijkcijfers het enige bepalende criterium.

B. Beleid in de breedte

Een tweede grote uitdaging van de VRT inzake cultuur ligt volgens de raad in de breedte. Cultuur dient in de brede waaier van het programma- en uitzendschema van de zenders op het open net ingebed te worden. Het lijkt de raad aan de VRT om de modaliteiten hiervoor uit te tekenen. Ze geeft de VRT voor een stuk de mogelijkheid om de diversiteit aan inhouden en formats te verhogen. In ontspanningsprogramma's zal dat vanzelfsprekend op een andere manier gebeuren als in het nieuws, Terzake of De Rode Loper. De raad vindt hier de integrale benadering cruciaal. Er moet op Één net zo goed aandacht zijn voor cultuur als op canvas, en beide zenders moeten op zoveel mogelijk verschillende manieren aandacht hebben voor cultuur.

Ruwweg gezegd kan cultuur op de openbare zender op drie verschillende manieren voorkomen. Er kan naar worden verwezen zonder dat de inhoud ervan wordt uitgediept (een naam bij een kwisvraag, een rechtstreeks uitgezonden prijsuitreiking). Er kan naar worden verwezen, waarbij de inhoud centraal staat maar deze ondergeschikt blijft aan de code van het medium en er naadloos is in ingevoegd (een item in een cultuurprogramma, een item van drie minuten in het nieuws).

Cultuur kan ten slotte aanwezig worden gesteld in haar volle glorie (eigen inhoud, eigen vorm):

met een captatie van een theatervoorstelling, een diepgravend interview, de korte flits van een interventie van een mediakunstenaar. De laatste mogelijkheid is de minst voor de hand liggende, hier kunnen vorm en inhoud in nieuwe formats een evenwicht vinden..

6. De openbare omroep en de kunsten

De kunsten zijn een specifiek deel van cultuur. Het kritisch bevragen van het eigen medium als omgang met betekenissen vormt bij de kunsten een doel op zich. Ons democratisch bestel ondersteunt die werkvormen als dusdanig. Daarom maken ze deel uit van het takenpakket van de VRT. De raad onderscheidt daarin drie opdrachten.

A. Doorgeefluik.

De documenterende functie is heel belangrijk omdat ze de mogelijkheid geeft om artistieke producten te capteren waarin de maatschappij veel middelen investeert en waaraan ze een groot, soms blijvend, belang hecht. Als dusdanig vormen de kunsten voor de VRT een wingewest voor de toekomst. Ze zijn als dusdanig niet te onderscheiden van de rest van het culturele landschap, maar vormen wel een zone van grotere dichtheid.

B. Podium.

De VRT heeft ook een specifieke verantwoordelijkheid en opportuniteit wat de kunsten betreft. De VRT beheert immers zelf een medium. Dit medium kan rechtstreeks drager zijn van kunst. Een van de startpunten van de internationale videokunst was de ‘televisie-galerij’ die Gery Schum maakte voor SWF/ARD. Ook vandaag bestaan dergelijke opportuniteiten en is er mediumkunst. Het is aan de VRT om hiervoor vrijwillig een vrijplaats te bieden, een artistieke werkruimte, en deze niet uit te sluiten van haar draagvlak. Een integrale benadering houdt bovendien in dat de VRT de mogelijkheid om de codes van het medium te verbreden zeker in hun radicaliteit op Canvas aan bod zal laten komen, maar dat de openbare zender ook niet zal nalaten op zoek te gaan naar spannende en werkzame mogelijkheden daartoe op Eén.

Ook buiten de audiovisuele kunsten, kan het medium een primaire drager zijn. De Vlaamse hedendaagse dans heeft zijn wereldwijde succes voor een deel te danken aan registraties die de voorstelling niet zozeer documenteerden, dan wel vertaalden naar het registrerende medium.

C. Ideeën.

De raad hoopt dat in de toekomst de energie en inzichten van kunstenaars niet enkel op zich worden gepresenteerd op de openbare omroep, maar dat deze omroep het ook als een mogelijkheid voor zichzelf zal zien om hun inzichten aan te wenden voor eigen nut, net zoals die van andere cultuurmakers, van intellectuelen en gemotiveerde organisatoren.

De raad beseft dat hiervoor een wederzijdse bereidheid noodzakelijk is, en dat er dan ook vanuit de artistieke en culturele sector een handelings- en onderhandelingsbereidheid hiertoe dient te zijn. De raad denkt dat de kans hiervoor de volgende jaren groter kan blijken dan in het voorbije decennium, waarin iedereen de neiging had zich in zijn eigen wetten op te sluiten.

7. De VRT als culturele erfgoedinstelling

De raad wil een lans breken voor het onvolprezen VRT beeld- en klankarchief. Zoals hoger reeds gesteld, heeft de VRT het gewicht en de verantwoordelijkheid van een middelgroot museum. Deze taak is een zuiver culturele functie naast haar openbare omroepfunctie. Het is een documenterende en een archieffunctie. De VRT is een van de belangrijkste geheugens van de maatschappij in Vlaanderen.

Binnen ons sociaal-democratisch systeem beheert de politiek de culturele sleutelinstellingen en hun patrimonium als openbaar domein en garandeert ze hun openbare toegankelijkheid en democratisch gebruik. Het VRT-beeld- en klankarchief is in zijn soort zonder discussie het belangrijkste van Vlaanderen. Hoewel het voortkomt uit een omroepzaak, bestaat het belang ervan ook buiten het omroepvraagstuk, en ook buiten de openbare omroepfunctie zoals die zich nu transformeert tot een digitale mediafunctie.

De raad waardeert het ten zeerste dat de VRT recent belangrijke inspanningen is gestart inzake de conservering van dit archief. Het lijkt echter cruciaal dat deze functie als een afzonderlijke culturele verantwoordelijkheid, afgezonderd van de andere, wordt opgenomen in de nieuwe beheersovereenkomst. Binnen deze hoedanigheid, dient de VRT te beantwoorden aan de in dit domein heersende normen. Nadere modaliteiten moeten worden vastgelegd. Op zijn minst dient er een kwalitatief kader te bestaan. Aandachtspunten daarbij zijn niet enkel conservatie als dusdanig, maar ook een kwalitatieve inventarisering en identificatie, de differentiëring van de kwaliteit van de conservering - waarbij belangrijk cultureel erfgoed volgens de hoogste archiveringsnormen bewaard dient te worden -, en een brede openbare toegankelijkheid en het ermee samenhangende rechtenvraagstuk. Logischerwijs zou de minister van Cultuur deze verantwoordelijkheid verder opvolgen.

De raad pleit ervoor dat in de beheersovereenkomst zowel het behoud voor het publiek domein als de principiële openbare toegankelijkheid van dit archief worden verzekerd. Vanuit zijn overtuiging dat de VRT de komende jaren vooral behoefte heeft aan wendbaarheid inzake de digitale ontwikkelingen, kan de raad zich best indenken dat het archief deel zou uitmaken van het betalend digitaal aanbod, zolang dit maar geen exclusiviteit wordt en zolang de VRT ook andere, niet-commerciële ontsluitingswijzen blijft stimuleren. Vanuit de cultureel erfgoedfunctie bekeken, is deze digitale mediafunctie enkel een ontsluitingsinstrument dat als secundair voordeel heeft dat het rendeert.

Deze documenteringstaak dient ook in het heden te worden doorgezet. De VRT is een levend archief. De raad is ervan overtuigd dat het loont om afzonderlijk belang te hechten aan dit belangrijk maatschappelijk langetermijneffect, alleen al omdat dat de VRT ook zal stimuleren in haar informeringstaak. Het zal haar ertoe aanzetten nog aandachtiger de intrinsieke inzet van een onderwerp in beeld te laten komen.

Namens de Raad voor Cultuur

Iris Van Riet
Secretaris Raad voor Cultuur

Noten

1 Het schema van Roman Jakobson, een van de vele mogelijkheden om dit debat te structureren, komt uit de linguïstiek maar kan ook worden toegepast op communicatie binnen het audiovisuele taalsysteem. Iedere audiovisuele boodschap is geconstrueerd door een zender met intenties (b.v. gevoelens uitdrukken, de ontvanger tot acties aanzetten) en kan op verschillende wijzen geïnterpreteerd worden door de ontvanger(s). Een audiovisuele boodschap is een representatie van een werkelijkheid en verwijst daarbij naar de sociale, politieke, economische, filosofische context waarin de boodschap is gecreëerd. Ook de plaats die de audiovisuele creatie inneemt in de evolutie van de audiovisuele cultuur (b.v. als reactie op een bepaalde stijl, stroming, genre ...) behoort tot de component context.

De vorm van de audiovisuele boodschap wordt bepaald door een code met betrekking op kader, diepte/achterplan, ritme, kleur, licht, geluid/muziek, montage ...).

Om een boodschap te kunnen uitwisselen, is er in de eerste plaats contact nodig tussen de zender en de ontvanger. De basiscomponenten van het communicatieschema kunnen niet van elkaar worden losgekoppeld.

2 Met name ESCORT 2.4. Het indelen van programma's in categorieën is altijd een delicate en vaak ook arbitraire zaak. Daarom gebruikt de VRT-studiedienst deze multidimensionele categorisering met een aantal dimensies die vaak als fundamenteel worden gezien: intentie, format, content en target. Een animatiefilm die handelt over sport (handbal b.v.) met als bedoeling de spelregels aan te leren wordt:

- content (waar gaat het programma over?): sport/handbal,
- target (voor welke doelgroep gemaakt): kinderen,
- format (animatiefilm)
- intentie (wat is de intentie van het programma): educatie.